

It has been established that the physical state of privacy (like the right to the integrity of personal life as a whole) includes five components (competencies): the right to seclusion (personal autonomy), the right to intimacy (the limited and protected intercourse), the right to anonymity (to be unrecognized), the right to intemperance (the emotional release), the right to be autonomous (the regulative and volitional autonomy) and the right to secrecy (the mysteries of the personal life).

There has been concluded that the physical (tactile) privacy requires the formation of the appropriative organizational and legal mechanism, including clear regulatory fixation and legal protection. At the same time it requires the determination of the both clear boundaries of this right and the guarantees of its realization.

Keywords: *human rights, the right to inviolability of private life, privacy, touch, physical (tactile) privacy.*

Надійшла до редакції 03.06.2013

О.М. Балинська

кандидат юридичних наук, доцент
*(Львівський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 340.12

ТАКТИКА І СТРАТЕГІЯ ПРАВА ЯК ТЕКСТУ / КОНТЕКСТУ / ІНТЕРТЕКСТУ / ГІПЕРТЕКСТУ

Розглянуто право крізь призму семіології та праксеології як тактико-стратегічний текст та семіотично-функціональну граматику дій соціальних суб'єктів. Для цього використано зіставлення права з філософськими категоріями тексту, контексту, інтертексту й гіпертексту.

Ключові слова: *право, праксеологія, семіологія, текст, контекст, інтертекст, гіпертекст.*

Постановка проблеми. У контексті доцільності й ефективності правового знаку як семіотичної складової права доцільно поставити питання про праксеологічність (ефективність функціонування) права не тільки як соціального явища (бо в цьому контексті вже сказано багато про необхідність правового врегулювання суспільства), а й як знакової системи. І хоча взаємозв'язок семіотики (науки про знаки) та праксеології (науки про ефективність) права вже був предметом вивчення [1], однак поза увагою залишився той момент, що сам соціокультурний знак «право» асоціюється у більшості як певна словесна настанова, вербально відтворені правила поведінки, тому варто детальніше розглянути право власне як семіотичний *текст*. При цьому маємо на увазі не тільки послідовність осмислених висловлювань, що передають інформацію, об'єднаних однією темою та наділених властивостями зв'язності й цілісності [2, с. 418], а й певну форму дискурсу, що стосується навіть «позатекстуальних» галузей, та водночас, хоча й вважається чимось написаним, конститується як інтертекстуальна тканина (*tekto* – з грецької означає «тканина»), продукт мови, яка вже застосовувалася в інших текстах і контекстах [3, с. 417].

Тобто **мета** статті – розглянути право як текст / контекст / інтертекст / гіпертекст, що послуговується засобами мови, які використовуються в інших сферах як загальносоціальні знаки, а у зрізі семіотики права набувають саме правової значущості й знаковості, а також тактико-стратегічних характеристик.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Про взаємозв'язок семіотики й праксеології у сфері дослідження права говорять досить недавно. Сучасні російські вчені у сфері семіотики права (наприклад, Є. Тюгашев, С. Проскурін) орієнтуються не на прагматичне застосування результатів своїх досліджень, а на їх концептуально-евристичне призначення [4]. Натомість українські науковці доволі вичерпно довели актуальність і важливість таких розвідок. Наприклад, київський філософ права О. Павлишин наголошує на доцільності координації семіотичних досліджень правовою праксеологією, що істотно збільшить їхню практичну цінність, підвищить ефективність наукового пошуку, а також сприятиме розвитку семіотики права як міждисциплінарної галузі знань, реалізації її евристичного потенціалу [1]. Т. Дудаш обстоює важливість застосування герменевтичних понять розуміння та пояснення у правовому регулюванні, зокрема у правотлумаченні, правореалізації та правозастосуванні, а також у теоретичній і практичній юриспруденції [5]. В. Титов вважає, що семіотична специфіка мови права полягає не стільки у площині семантики чи синтактики, скільки у прагматиці, тобто правилах розуміння, які набувають загального визнання застосовуваних у правовій мові знаків у порівнянні з будь-якою іншою сферою практики та пізнання [6].

Виклад основного матеріалу. Беручи за основу наведені вище підходи до тексту та права як його різновиду, вважаємо за доцільне проаналізувати праксеологічність права в зіставленні з такими концептами, як «текст», «контекст» та «інтертекст», а враховуючи також новітні філософсько-культурологічні підходи, було би доречно долучити до цього аналізу поняття «гіпертекст». Тож праксеологічність права розглядатимемо у семіотичній системі «текст / контекст / інтертекст / гіпертекст».

Право як текст розглядали здебільшого у вузькому значенні. Про це говорить С. Зархіна, зауважуючи, що «хоча цілком очевидно, що права без мови немає і бути не може, дослідження їх взаємодії протягом усієї історії правової рефлексії знаходилися начебто «на периферії», і про саму цю взаємодію згадували, в основному, у зв'язку з розробками техніки та методики складання і тлумачення правових текстів» [7, с. 4–5]. Тобто, коли йдеться про право як текст, переважно говорять про текст закону, що аж ніяк не заперечує, але значно звужує текстологічний підхід до праворозуміння. Ми пропонуємо розглянути праксеологічність концепту «право як текст» у декількох аспектах: 1) як особливий функціональний стиль літературної мови; 2) як символічне відтворення правової реальності; 3) як відкриту і закриту систему правовідносин.

Отже, насамперед, право є текстом, що виконаний у специфічному стилі з використанням наявних засобів літературної мови та зорієнтований на виконання певної функції (функцій). Є думка, що право не може мати

стилю: «на відміну від художніх текстів, у яких повинні віддзеркалюватися особистість письменника і його авторський стиль, для правових документів такий підхід неприпустимий; усі документи треба викладати за єдиними формальними правилами» [8]. Однак ми говоримо не про авторський стиль право-творця, який мав би відтворювати манеру письма кожного з учасників правотворчого процесу, а про універсальний стиль викладу (оформлення) правової матерії.

Праксеологія стилю права полягає в тому, що він, по-перше, вирізняє право з-поміж інших соціальних текстів у межах одного суспільства (функціональний стиль права); по-друге, відрізняє право одної правової традиції від права іншої (національний стиль права); по-третє, розрізняє аналогічні норми права не тільки синхронно, а й діахронно, за часом створення, з урахуванням духу часу (епохальний стиль права). І в кожному із зазначених стильових нюансів права виділяються якісь особливі його характеристики: у першому випадку йдеться про стилістику мови права (сукупність прийомів правотворчої техніки, своєрідність побудови правового тексту, специфіка мовних засобів, термінології тощо); у другому – про типологічні особливості правових сімей (насамперед, джерельність права – норма права, правовий прецедент, релігійна норма та інше, а отже, і способи вирішення правових конфліктів, розгляду судових справ тощо); у третьому – про історичні аспекти становлення та розвитку права, своєрідну його атрибутивність історичному періоду суспільства і держави (збереження первісного регулятивного призначення права попри постійну модернізацію у відповідь на суспільні зміни).

Тобто право завдяки збереженню свого стилю у всіх вищезазначених аспектах проявляється як певний функціональний текст. Причому, на думку Н. Артикуці, яку ми також підтримуємо, самі функції можуть мінятися залежно від мети і призначення, змісту і форми, жанру і стильової належності юридичного тексту [9, с. 155]. Адже одне функціональне навантаження несуть закони, інше, скажімо, – відомчі накази, правозастосовні акти чи постанови Конституційного Суду.

Однак незалежно від стилю право як текст відтворює певний зріз, грань реальності. Як зазначає С. Зархіна, «кожне слово, речення, текст, будь-яка мова – це прояв символічної діяльності, завдяки якій створюється нова людська реальність, одним із найважливіших фрагментів якої є сфера права» [7, с. 22]. Таке відтворення є символічним, знаковим, бо йдеться про передачу, опис, відображення суспільно значущої інформації з максимально можливою точністю за допомогою певних знакових символів. І тут уже, на нашу думку, можна і треба говорити не тільки про вербальні засоби, а й невербальні (хоча і надалі йдеться про право як текст). Тобто в цьому випадку під текстом розуміємо не тільки письмо, а все, що можна «прочитати», що зорієнтоване на свідоме сприйняття соціальним суб'єктом (правова реальність загалом). Адже семіотика і філософія тексту розуміють текст максимально широко: все, що може дати нам будь-яку інформацію, треба сприймати як текст (навіть камінь, коли летить у напрямі до нас, змушує нас відступити вбік, сигналізуючи про небезпеку; для немовляти

текстом виступає будь-хто і будь-що, що потрапляє в поле його зору, спочатку несвідомо, а далі – набуваючи певного смислового значення; вулиця з рухом транспорту, з пішоходами, з будинками і рекламними щитами – це також соціальний текст або сукупність таких текстів).

Як зазначає російський культуролог В. Руднев, слово «текст» має складну й розгалужену етимологію (лат. *textum* – тканина, зв'язок, з'єднання, побудова, стиль; *textus* – плетиво, структура, зв'язний виклад; *texo* – ткати, сплітати, створювати, поєднувати), тому сучасне розуміння тексту передбачає наявність у ньому трьох семантичних компонентів: 1) те, що створено, зроблено людиною, неприродне; 2) зв'язність елементів всередині цього зробленого; 3) майстерність цього зробленого [2, с. 418]. Всі ці компоненти наявні й у праві, бо саме воно є людським творінням, його структурні компоненти системно взаємопов'язані, а результати цього творіння проходять постійну апробацію на досконалість, дієвість і відповідність потребам держави.

Крім того, що право відтворює реальність, воно ще й структурує її, згідно з теорією опосередкування реальності мовою. Цю теорію розробили американські лінгвісти Е. Сепір та Б. Лі Уорф на початку ХХ ст., і відповідно до неї «не реальність визначає мову, якою про неї говорять, а навпаки, наша мова щоразу по-новому членує реальність» [2, с. 87]. А право є одною з найбільш впливових мов у цьому контексті, бо воно, власне, і розраховане на те, щоби класифікувати об'єкти і суб'єкти правовідносин, диференціювати правомірність і протиправність, розмежовувати злочини і проступки тощо. Гіпотеза лінгвістичної відносності, як ще по-іншому називають вищезазначену теорію, демонструє мову специфічно – з точки зору прагматики і прагматизму. Іншими словами, мова (у т. ч. мова права чи право як текст) використовується для досягнення певних цілей, наприклад, для отримання необхідної поведінки соціальних суб'єктів (ця методика була детальніше описана у теорії мовленнєвих актів Дж. Остіна [10] та теорії вербального біхевіоризму Б. Скінера [11]). Елементарні «польові спостереження» наочно демонструють вплив мови (тексту) на повсякденну поведінку людини. В. Руднев наводить приклад обережної поведінки людей на бензиновому заводі біля складу з бензиновими цистернами та відверто необережної біля складу з написом «Порожні цистерни» (хоча порожні цистерни небезпечні так само через вміст у них вибухових випарів, але лінгвістичний аналіз орієнтує людей на слово «порожні» та, ймовірно, передбачає відсутність будь-якого ризику) [2, с. 87]. Те саме відбувається і з невербальними правовими знаками. Наприклад, усім відомі випадки, коли наявність на дорозі інспектора Державної автомобільної інспекції (або навіть службової машини зі встановленою атрибутикою ДАІ) «змушує» водіїв зменшувати швидкість, додержувати правил дорожнього руху, а пішоходів – все-таки дочікуватися зеленого світла світлофору, щоби перейти вулицю.

Є позиція науковців, що текст не описує чи відтворює і не структурує реальність, а вступає з нею у складні взаємовідносини (це теза аналітичної філософії та теорії мовленнєвих актів [2, с. 478]). Для цієї концепції, зокрема, характерне зведення всіх філософських проблем до проблем мови;

весь світ розглядають крізь призму мови (вихідним пунктом і водночас поштовхом для розвитку такої теорії став «Логіко-філософський трактат» Л. Вітгенштайна [12, с. 5–86]). Відповідно до цієї теорії, право як текст має бути написане такою ідеальною мовою, яка в силу своєї однозначності автоматично зняла би традиційні праксеологічні проблеми – узгодження бажаного і реального, свідомого і буттєвого, свободи волі та правил поведінки тощо; відповідно, тоді право мало би стати сукупністю логічно досконалих однозначних символів. Цю ідею трохи згодом спростував сам же Вітгенштайн [12, с. 87–310], наголосивши, що значення залежить від застосування, а мова є соціальним (а не індивідуальним) явищем через доступність і зрозумілість знаків усім членам соціуму. І в цьому, безперечно, також проявляється праксеологічність права як тексту, значення якого розкривається у реалізації, а соціальність – через всезагальну адресність. Тобто в цьому контексті порушується проблема відкритості й закритості права як тексту.

Загальну властивість людської мови як відкритої структури Х. Харт адаптував до права, зауваживши при цьому, що право має відкриту структуру, а невизначеність у випадках вживання загальних класифікаційних термінів демонструє їх зворотно відкриту будову. Проте водночас цей дослідник зауважує, що через «залежність від мови з її властивостями відкритої структури ... не варто плекати, навіть як ідеал, концепцію такого докладного правила, щоб питання його застосовності до того чи іншого конкретного випадку завжди вирішувалося заздалегідь і ніколи не передбачало нового вибору поміж відкритими альтернативами [13, с. 128–129]. Така позиція демонструє право одночасно і як відкриту, і як закриту систему: відкритість пов'язана з його динамічністю та здатністю адекватно моделювати правову реальність і впливати на неї, закритість полягає у внутрішній синергетиці й чіткому формальному узагальненні, типізації елементів правовідносин. Однак, на відміну від Харта, ми не вважаємо таку закритість, що «відома теорії права як формалізм або концептуалізм», вадюю, як це зазначено у його «Концепції права» [13, с. 130]. Адже без цього право перестане бути всезагальним і перетвориться на безкінечно доповнюваний перелік конкретно застосовуваних правил поведінки. Вирішення цієї дилеми пропонує С. Зархіна, яка зазначає, що «треба більше довіряти логіко-лінгвістичній культурі суддів, одночасно посилюючи вимоги до неї з боку суспільства» [7, с. 141]. Тобто право як текст залишається тільки відносно закритою системою усталених норм (адже воно апріорі передбачає альтернативне майбутнє, вказуючи імовірність не тільки правомірної, а й протиправної поведінки) і водночас щоразу набуває чітких ознак відкритості при вирішенні кожного конкретного право-випадку, враховуючи загальносоціальний контекст.

Тут доречно розглянути ще одне співвідношення концептів: право та контекст і право як контекст. Звичайно, у межах текстологічного підходу ми сприйматимемо і право, і його контекст як тестові одиниці.

Якщо розглядати *право та контекст*, одразу ж треба зазначити, що саме ми розуміємо під контекстом. Беручи до уваги семіотичне спряму-

вання нашого дослідження, означимо контекст як функціональне середовище, але значно ширше, ніж право як функціональний текст (про що йшлося раніше). За вже попередньо згадуваною теорією мовленнєвих актів, В. Руднев називає такий контекст «мовною ситуацією» [2, с. 318]; М. Бахтін – «мовленнєвим жанром» [14]; Т. Ніколаєва – «мовленнєвою реальністю» або «лінгвістичною демагогією» [15]; Ю. Лотман – «семіотичним простором, семіосферою» [16], що до певної міри те саме, що й «ноосфера» В. Вернадського, тільки взяте під іншим прагматичним кутом зору [2, с. 360]. За своєю суттю всі ці поняття передбачають одне – середовище функціонування мови. Якщо адаптувати їх до права, то його контекст (як певна цілісність, що пов'язує і пояснює всі явища, факти, дії, події та інші елементи правової реальності) – це середовище функціонування мови права, або якщо ширше – права як тексту (у всіх вищеописаних аспектах). Іншими словами, контекстом права є весь соціокультурний простір, що ним регульований. Причому поняття соціокультурного простору (чи середовища) в даному випадку є ширшим від поняття реальності у традиційному природничо-науковому її розумінні (як сукупності всього матеріального навколо нас, оточуючого світу, який ми сприймаємо нашими органами чуттів і який не залежить від нашої свідомості), бо включає додаткові елементи – предмети і результати діяльності свідомості людини.

Виразником особливостей сучасного соціокультурного контексту є філософсько-правовий, зокрема семіотико-праксеологічний підхід до права і середовища його функціонування. Адже знаково-правова рефлексія здатна впорядкувати існуючі знання і погляди на природу, суспільство, людину, а також відобразити й інші соціальні реалії, пов'язані, зокрема, із визнанням права як функціонального (тактичного і стратегічного) тексту для впорядкування міжсуб'єктних відносин. Даний підхід формує новий погляд на соціокультурний контекст, коли право стає пріоритетним чинником у формуванні функціонально визначеного простору свого існування. У даному випадку зміст тексту (права) впливає з контексту (соціокультурного простору) й водночас певним чином упорядковує його ж. Філософський підхід до аналізу праксеології соціокультурного простору як середовища міжсуб'єктних правових відносин доцільно розглядати у взаємозв'язку із мовним полем як основою функціональної граматики. Розробка методології функціонування мовного поля у міжрівневому зрізі пов'язана з іменами Ф. Брюно та О. Єсперсена, хоча першу спробу аналізу здійснила Л. Вайсгербер, яка розглядала актуальність (а отже, і праксеологію) з погляду засобів її вираження в різних мовах. Натомість український дослідник О. Павлишин вважає «загальною граматикою дії» саму праксеологію, якій цього статусу надає метатеоретичний і загальнометодологічний характер [8, с. 52].

Однак можливе й інше розуміння контексту – як закінченого за змістом уривку тексту, що дає змогу встановити значення слова або речення, які входять до його складу [17, с. 450]. Таким чином *право* як «уривок» соціокультурного простору *стає контекстом* для правових знаків, що містяться в ньому. Тільки в межах права як семіотичної системи повністю зрозумілий зміст його складових через системні зв'язки, бланкетний та ві-

дильний спосіб викладу норм права, взаємоузгодженість понять та інше. У цьому значенні право можна вважати дискурсною одиницею соціокультурного простору, фрагментом семіотичного поля суспільства, що наділений правовими значеннями. Праксеологія права як контексту проявляється у процесі його функціонування, під час застосування його семіотичних знаків; дискурс правових знаків – це не просто сукупність вербальних і невербальних відтворень певних об'єктів, це знаки, що мають змістове й функціональне навантаження у правовому, зокрема, та соціокультурному контексті загалом.

Право як інтертекст – поняття, близьке до попереднього (контекстного) підходу, коли «текст будується із цитат і ремінісценцій до інших текстів» [2, с. 145]. Подібно до побудови будь-якого тексту структурування права також розкриває його ремінісцентний (синхронно й діахронно відтворювальний) характер; більше того, ремінісцентними є майже всі норми права, бо вони містять однакові знаки, деталі, моделі, що містяться і в інших нормах. У даному випадку ремінісценціями і цитатами можна вважати всі загальноприйняті поняття, адже вони запозичені з національної літературної мови. Кожен текст (у т.ч. право) будується з наявних засобів. Р. Барт у праці «Від твору до тексту» писав: «Твір – це речовий елемент, що займає певну частину книжного простору (наприклад, у бібліотеці), а текст – поле методологічних операцій. ... Кожний текст – це між-текст стосовно іншого тексту, але цю інтертекстуальність не слід розуміти так, що текст має якийсь походження; ... текст утворюється з анонімних, невловимих і водночас уже читаних цитат – із цитат без лапок» [18, с. 135].

Праксеологія права як інтертексту найвиразніше проявляється у процесі правореалізації, зокрема у роботі суддів, коли необхідно вибрати з усього правового масиву для застосування тільки ті норми, що відповідають вирішуваному правовому конфлікту, й водночас урахувати всі законодавчі нюанси. Тоді «прочитання» права набуває ознак інтертекстуальності. Послідовник Р. Барта Л. Женні зауважив: «Властивість інтертекстуальності – це введення нового способу читання, який підриває лінеарність тексту. Кожна інтертекстуальна відсилка – це місце альтернативи: або продовжувати читання, бачачи у відсилці тільки фрагмент, що не відрізняється від інших, або ж повернутися до тексту-джерела, застосовуючи свого роду інтелектуальний анамнез, у якому інтертекстуальна відсилка виступає як зміщений елемент» [цит. за: 2, с. 146–147].

Інтертекстуальність у права означає, що всі тексти (у розумінні – все, що передає інформацію, це можуть бути навіть окремі правові знаки) існують у мережі взаємовідносин; причому не тільки в межах права, а й історичних, суспільних, ідеологічних, політичних «текстуальних» відносин. У праві інтертекстуальність може означати розривання міжгалузевих кордонів, коли правові знаки однієї галузі права, використовуються в іншій, або й міждисциплінарних кордонів, коли у праві застосовуються знаки інших сфер життєдіяльності суспільства (протипожежної безпеки, медицини, хімії, механіки і т. д.). Право як інтертекст заперечує автономію правових знаків, правових норм, нормативних актів як правових текстів. Постмодер-

ністи вважають, що «інтертекстуальність – це відмова усувати тексти та акт прочитання й написання з перспективи суспільно-історичних зацікавлень. ... інтертекстуальне прочитання – це дослідження глибокого контексту будь-якого акту текстуальності і йде кількома різними стежками асоціацій, що є фактично головним змістом тексту» [3, с. 172]. Тому можна вважати, що у сфері функціонування права не тільки право є інтертекстом, а й сам акт реалізації, зокрема застосування права, є інтертекстуальною діяльністю. Адже реалізація права стосується й інших суспільних аспектів.

Відповідно, з'являється ще один важливий концепт нашого дослідження – *право як гіпертекст*. «Гіпертекст – це текст, побудований таким чином, що він перетворюється на систему, ієрархію текстів, одночасно становлячи єдність і множинність текстів» [2, с. 84]. Найпростішим прикладом гіпертексту може бути будь-який словник чи енциклопедія, де статті містять відсилки до інших статей цього ж словника чи енциклопедії. У цьому полягає схожість гіпертексту з інтертекстом, але є й відмінність: гіпертекст передбачає нелінійність, це своєрідна картина світу. Право як гіпертекст – це певна семіотична гра, вхід у яку вільний, але умови гри кожен гравець (соціальний суб'єкт) обирає собі сам: певне коло спілкування, певний соціальний статус, певний тип мислення і т. д., що обов'язково має бути узгоджене з право-нормами (а це якраз і означає гіпертекстуальні посилення для ознайомлення з правом). Праксеологія права як гіпертексту полягає у «матричності» його побудови і дії: натиснувши «кнопку» правомірності, гравець (соціальний суб'єкт) отримає певний набір правил, дозволів і навіть пільг, а обравши протиправність – отримає заборони, обмеження і покарання.

Однією з основних ознак гіпертексту є серійність [2, с. 86]. Ця ж ознака властива і праву: стандартність, повторюваність, однорідність – це визначальні чинники принципу всезагальності, що забезпечує підтримання порядку на всій території дії права. Соціальні суб'єкти весь час так чи інакше повторюють свої дії, і ці дії майже ідентичні до дій інших соціальних суб'єктів, які займають таку ж посаду, ведуть такий же спосіб життя, мислять такими ж категоріями. Тобто право як гіпертекст можливе у розумінні його як моделі гіперреальності соціокультурного простору. Цікаво, що термін «гіперреальність» запропонував французький теоретик Ж. Бодріяр для опису умов, за яких імітація або відтворення реальності набувають більшої легітимності, цінності й сили, аніж самі оригінали [3, с. 93]. Аналогічна ситуація складається й у сфері правовідносин: те, що не відтворено у праві, не вважається суспільно значущим, а отже, не потребує врегулювання шляхом втручання держави і може бути вирішено будь-яким іншим способом. Однак ми не можемо однозначно стверджувати, що сфера правовідносин – це гіперреальність, бо, за Бодріяром, гіперреальність вибудовується з моделей чи симулякрів, які не мають референтів у реальності, а існують у серіях репродукцій, не наділених історичним змістом [3, с. 93], а правова реальність все-таки базується не на фікціях, а на цілком очевидних речах (об'єктах, суб'єктах, фактах, діях, подіях, явищах, процесах і т. д.). Але водночас гіперреальність твориться здебільшого засобами масової ко-

мунікації, що породжують наслідування, а до таких засобів можна віднести і право як текст найбільш масового використання, що не тільки передбачає, а й вимагає «правильної» реалізації його приписів, повторення, відтворення описаного в ньому на практиці, тобто наслідування.

Висновки. Отже, можемо резюмувати, що право створюється, функціонує, адаптується до змінного суспільства, забезпечує потреби впорядкування цього суспільства, спираючись на свої властивості текстуальності, контекстуальності, інтертекстуальності й гіпертекстуальності. І в цих властивостях закладено праксеологічність права як семіотично-функціональної граматики дій соціального суб'єкта. Іншими словами, через аналіз права як тексту, контексту, інтертексту, гіпертексту розкривається його тактико-стратегічний потенціал. Адже, безумовно, право апіорно наділене характеристикою тактичності та стратегічності, бо в ньому закладено теорію і практику майстерності підготовки (організації) та ведення (регулювання) правових відносин. Перспектива права (своєрідні ймовірні комбінації правовідносин і прийоми їх налагодження, можливі конфліктні ситуації та способи їх вирішення, різноманітні управлінські механізми та проектування дій тощо) закладена в ньому заздалегідь. Право – це інструкція щодо дій (чи бездіяльності), чітко окреслена лінія поведінки; це тактико-стратегічний текст, у якому міститься чітка граMATика (вибудова) дій соціальних суб'єктів.

Бібліографічні посилання

1. *Павлишин О. В.* Правова праксеологія: практично-прикладні аспекти філософії права / О. В. Павлишин // *Держава і право: зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки.* Вип. 24. – К., 2004. – С. 75–81; Павлишин О. Семіотичний аналіз права в контексті праксеологічних досліджень / О. Павлишин // *Філософські та методологічні проблеми права.* – № 1. – 2011. – С. 48–56.
2. *Руднев В.П.* Энциклопедический словарь культуры XX века: Ключевые понятия и тексты / В.П. Руднев. – Изд. 3-е, испр. и доп. – М., 2009.
3. *Енциклопедія постмодернізму* / за ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора. – К., 2003.
4. *Тюгашев Е.* Концепт імперії в горизонті семиотики права / Е. Тюгашев // *Вестник НГУ. Серия: Право.* – Т. 3. Вып. 2. – Новосибирск, 2007. – С. 8–12; *Семиотика права: учебная рабочая программа* / сост. С.Г. Проскурин. – Новосибирск, 2007.
5. *Дудаш Т.* Деякі герменевтичні поняття у теоретичній та практичній юриспруденції / Т. Дудаш // *Теорія держави і права.* – Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/category/105/105/112/>
6. *Логіка: підручник для студ. юрид. фаху* / за заг. ред. проф. В.Д. Титова. – 2004.
7. *Зархіна С.Е.* Мова права як предмет філософсько-правового аналізу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12 / С.Е. Зархіна. – Х., 2005.
8. Цит. за : Павлишин О. Семіотичний аналіз права в контексті праксеологічних досліджень / О. Павлишин // *Філософські та методологічні проблеми права.* – № 1. – 2011. – С. 48–56.
9. *Артикуца Н. В.* Мова права і юридична термінологія : навч. посібник / Н. В. Артикуца. – 2-е вид., змін. і доп. – К., 2004.
10. *Остин Дж.* Избранное: Как производит действия при помощи слов; Смысл и сенсibiliи / Дж. Остин. – М., 1999.
11. *Skinner B.* Verbal Behavior. – N.Y., 1957.
12. *Витгенштайн Л.* Tractatus Logico Philosophicus. Філософські дослідження. – К., 1995.
13. *Харт Х.Л.А.* Концепція права / пер. з англ. Н. Комарова. – К., 1998.
14. *Бахтин М.М.* Проблема речевих жанров // Бахтин М.М. Собр. соч. – М., 1996. – Т. 5: Работы 1940–1960 гг. – С. 159–206.
15. *Николаева Т. М.* Лингвистическая демагогия / Т.М. Николаева // *Прагматика и проблемы интенциональности.* – М., 1988.

16. *Лотман Ю.М.* Семиотическое пространство // Лотман Ю.М. Внутри мыслящих миров: Человек. Текст. Семиосфера. История. – М., 1996.

17. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь, 2004.

18. *Барт Р.* Избранные работы: Семиотика. Поэтика. – М., 1989.

Балинская О.М. **Тактика и стратегия права как текста / контекста / интертекста / гипертекста.** Автор рассматривает право сквозь призму семиотики (науки о знаках) и праксеологии (науки об эффективности деятельности) как тактико-стратегический текст и семиотически-функциональную грамматику действий социальных субъектов. Для этого использовано сопоставление права с философскими категориями текста, контекста, интертекста и гипертекста. Речь идет о том, что право наделяется характеристикой тактики и стратегии, поскольку в нем заложена теория и практика мастерства подготовки (организации) и ведения (регулирования) правовых отношений.

Ключевые слова: *право, праксеология, семиотика, текст, контекст, интертекст, гипертекст.*

Balynska O.M. **Tactic and strategy of law as to text / to the context / to the intertext / to the hypertext.** The author examines the law through the prism of semiotics (science of signs) and praxeology (study of the effectiveness) as tactical and strategic text and semiotic-functional grammar actions of social actors. For this she used the comparison of the law with the philosophical categories – text, context, inter-text and hypertext. The point is that the law vested characteristic of tactics and strategy, as it laid the theory and practice of skills training (organization) and maintenance (regulation) relations.

The socio-cultural sign “law” is associated as some verbal instruction, verbal reproduced rules of behavior, because most attention is given to their own law as semiotic text. When it comes to the law as text, mostly talking about the text of the statute, that does not deny, but significantly reduces the textual approach to thinking of the law. The author proposes to consider praxeology concept of “law as text” in several ways: 1) as a special functional style literary language, and 2) as a symbolic reproduction of legal reality, and 3) as open and closed system of relationships.

Context of the law (as a kind of integrity that connects and explains all phenomena, facts, actions, events, and other items of legal reality) – this environment functioning of the law’s language. However, the law as a “fragment” of socio-cultural space becomes a context for the legal signs that contained in it. Only within the law as a semiotic system fully understood the contents of its constituents through systematic relations.

Intertextuality in the law means that all texts (all that transmits information, it might even be some legal signs) are on the network of relationships; not only within the law, but also the historical, social, ideological, political “textual” relations.

Law as hypertext – is certain semiotic game, entrance to which is free, but each player (social subject) elect the rules of the game yourself: some social circle, a certain social status, a certain type of thinking, etc., which must to be consistent with the law-rules (which just means hypertextual link to review the law).

Keywords: *law, praxeology, semiotics, text, context, intertext, hypertext.*

Надійшла до редакції 21.05.2013